

Halk Kültüründe Kütüphanenin Yeri Yok (muydu Acaba?)

Erol Yılmaz*

Biz kütüphaneciler, sempozyum vb. toplantılarda ya da meslek dernekleri vb. ortamlarda, kütüphanelerin bireysel, toplumsal ve bilimsel yaşamdaki önemini vurgular ve çok inandığımız bu düşünceyi görünmez bir tuşa dokunarak koyulaştırırız. Yaptığımız vurgunun ıskalanabileceğini düşünerek de, “*altını çizerek belirtmeliyim ki*” diyerek sesli vurgu ekleriz. Ancak bunun ülkemiz bağlamında henüz tam anlamıyla gerçekleşmediği ve kütüphanelere gereken değerin verilmediği tespitini yaparak, aynı ortamlarda gözyaşı seansları düzenleriz.

Haksız da değildir, üzülmekte ve bir yerlere sitem etmekte. Ülkenin üst sistem tarafından belirlenen belli şartları vardır ve her kurum gibi kütüphane de düzenlemelerden etkilenmektedir. Başka bir deyişle, üst sistemin artlarından ve/veya eksilerinden her kurum gibi kütüphane kurumu da etkilendiği için, “**kütüphaneciler ne kadar gayret etseler de**”, kütüphane odaklı eğitim ve kültür politikaları belirlenmediği sürece bunun aşılabilmesi de oldukça zor görünmektedir.

Bu bağlamda, çeşitli bilimsel çalışmalar ve farklı türdeki kütüphanelerin uygulamaları göstermektedir ki, kütüphanelerimiz ne yazık ki hedef kitlelerinin çoğunluğuyla buluşamamakta ve sadece kendiliklerinden gelen kullanıcılara hizmet vermekteler. Başka bir ifadeyle, başta halk kütüphaneleri olmak üzere, kütüphanelerimiz potansiyel kullanıcılarının çoğunluğunu hizmet kapsamına alamamakta, yani toplumla istendik düzeyde kucaklaşamamaktadır. Öncelikle profesyonel kütüphaneciler olmak üzere, kütüphane çalışanlarının ve kütüphanecilik teorisyenlerinin bu durumu tersine döndürmek ve halkın güncel yaşamında kütüphanenin yer alabilmesini sağlama konusunda yaptıkları çalışmalar da pek fazla olumlu sonuç doğurmamaktadır. Tüm mücadelemize rağmen ümit ettiğimiz olumlu sonucu göremedikçe üzüntümüz artmakta, ulvî davamızı kazanma yolunda mücadele gücümüz kırılmakta, hatta nefesi yetmeyen kimi “yoldaşlarımız” mücadeleden sarfınazar etmektedir. Bunun yanı sıra, yararlanılma oranları yoruma açık olmakla birlikte, “**bu ülkenin toplumsal ve entelektüel yaşamı içerisinde yüzlerce yıldır farklı tür ve ölçülerde kütüphanelerin var olageldiği bir gerçektir.**”

* Erol Yılmaz, Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda Uzman Kütüphanecidir; e-posta: erol.yilmaz@yok.gov.tr

Bu düşüncelerin topyekûn olarak düşünce merkezime hücum etmelerine neden olan ise, birkaç gün önce elime geçen iki ciltlik bir kitap (Bursa Halk Kültürü..., 2002).

Eser, Uludağ Üniversitesi tarafından 4-6 Nisan 2002 tarihinde düzenlenen “1. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu”nda sunulan bildirileri kapsıyor. Adından da anlaşılacağı gibi, eserde Bursa ilinin geçmişi ve bugününe ilişkin kurumlar, kişiler, mekanlar vb. gibi farklı unsurlar tarihsel ve güncel boyutlarıyla irdeleniyor.

Uludağ Üniversitesi Rektörü Mustafa Yurtkuran önsöz yazısında, esere ilişkin şu değerlendirmeyi yapıyor;

“Bursa Halk Kültürü Kitabı, bu alanda bugüne değin gerçekleştirilememiş yoğunlukta, özgün araştırma sonuçlarını içermektedir. Halk Edebiyatı, Halk Müziği, Halk Tiyatrosu, Gelenek-Görenek ve İnançlar, Giyim-Kuşam, Bursa Mutfak Kültürü, Halk Mimarisi, El Zanaatları, Halk Hekimliği gibi çok zengin bir içerik taşımaktadır. Bu haliyle, Bursa'nın coğrafyasının ve tarihsel süreçlerinin oluşturduğu farklı kültürel ürünleri sergilemektedir.”

Bu değerlendirme sözlerinin hemen peşinden moda deyimle “mi acaba” diye ekleyip, “Acaba gerçekten bu kitap, Bursa'nın coğrafyasının ve tarihsel süreçlerinin oluşturduğu farklı kültürel ürünlerin tümünü sergilemekte midir?” sorusunu sormak geldi içimden. Öyle ya, bu sözler gelişigüzel bir şekilde söylenmişse, kütüphanelere ve kitapla meşguliyele ilişkin de birkaç tane bildiri sunulmuş olmalı. Çünkü biz biliyoruz ki, çok geniş ve farklı toplumsal katmanlarda olmasa da, bu milletin geçmişinde kitapla haşır neşir olunmuştur ve yine biliyoruz ki, en azından “medrese kütüphaneleri”, “tekke kütüphaneleri” ve “cami kütüphaneleri” toplumsal yaşamın içerisinde yer almıştır. “Bursa’da bunlardan hiçbiri olmamış mıdır ki, böylesine geniş kapsamlı bir sempozyumda bu konuda herhangi bir çalışma yer almasın” derken, kitabın içindekiler bölümünün sonuna geldim ve gördüm ki, kitapta kütüphaneler konusunda sunulmuş/ yazılmış tek bir bildiri bile yer almıyor.

Köklü bir üniversitemizin bünyesinde gerçekleştirilen ve geniş bir akademik komite tarafından düzenlenmiş böyle bir sempozyumun içerisinde kütüphanecilik alanından herhangi bir araştırmacının yer almamış olması, öncelikle tanıtım eksikliğini akla getirmektedir. Aksi halde üç bölümümüzde görev yapan çok sayıda teorisyenimizden ve ayrıca uygulamacı olup da çeşitli düzeylerde araştırmalar yapan meslektaşlarımızdan en azından birkaç kişinin bile ilgi göstermeyeceği, akla yakın bir olasılık gibi görünmüyor.

Son tahlilde, böylesi geniş bir sempozyumda ve bildiri kitabında kütüphanelere ilişkin hem de toplumla buluşma bağlamında en azından birkaç bildiri yer alabilecekken bu önemli ve değerli fırsat kaçırılmış oluyor. Oysa neler yok ki, sunulan bildiriler içerisinde... İşte bazı bildirilerin başlıkları;

- Tıbbi bitkilerin Bursa halk kültüründe yeri
- Osmanlı Sarayı için Bursa'da yaptırılan turşu, sirke ve nar ekşileri
- Bursa'da boza ve tarihi bozahaneler
- Bursa ve yakın çevresinde çeltik üretimi
- Adı Bursa ile anılan İskender Kebabı
- Dünden bugüne İskender Kebabı
- Bursa el havlu dokumacılığı
- Karagöz Gölge Oyunu ve Karagöz niçin Bursalı?
- Bursa halkının ahşap mekân kültürü
- Gülme teorileri ve Bursa yöresi Yörük fıkralarının analizi
- Bursa'da garip kişiler, garip olaylar
- Bursa'da türbe kültürü
- Bursa'da kaşık ve kaşık oyunu
- Alaeddin Bey Köyü ve tarih bilinci
- Keles'te düğün öncesi iki tören: El öpme ve Küsteci
- Bursa türkülerinin konu, dizi ve tartım özellikleri
- Osmanlı döneminde Bursa berberleri

“Peki ilgili bir şey de mi yok?” kitap ve kütüphanelere dair diye incelememi sürdürürken, Zeyrek’in (2002), “*Bursa'da tükenen kültürel bir koku: Sahhaflık*” başlıklı bildirisi ile karşılaştığımda “çok şükür” diyorum. Belki buradan kütüphanelere dair birşeyler yakalayabilirim. Öyle ya şükretmeyi bilmek lâzım!

Gerçekten de birşeyler vardı kütüphaneler konusunda 11 sayfalık bildiri metni içerisinde. İşte bildirin o ilgili tek paragrafı içerisinde yer alan bölüm;

“... *Bursa, Orhan Bey zamanında M. 1326 yılında Osmanlıların eline geçmesinden itibaren Anadolu'nun diğer kentlerinden ve İslam ülkelerinden gelen sanatçı, mutasavvıf ve dervişlerin bulunduğu önemli bir kültür merkezi olur. Bu merkezin nüvesini yine Orhan Bey zamanında inşa ettirilen Orhan Camii teşkil eder. Dini işlevinin yanı sıra hükümet dairesi olarak da kullanılan camii, kamusal evrakin saklandığı, erken dönem kamusal yapıları arasında başta gelir. Camii'nin iki yan odalarından batı yönündekiler Orhan, Haraççioğlu ve Hüseyin Çelebi (İnebey) Kütüphaneleri, doğu yönündeki ise Umumi Kütüphane deposu olarak uzun yıllar hizmet vermiştir (Alıntı yapılan eser: Kazım Baykal, Bursa ve Anıtları, 3. Baskı, Hakimiyet Tesisleri, Bursa, 1993, s. 103). Umumi Kütüphane'de 4500, Haraççioğlu Kütüphanesi'nde 1400 ve Orhan Kütüphanesi'nde ise 5000'den fazla değerli kitap bulunduğu bilinmektedir. Bu kitaplardan 8200 adedi 1969 yılında Orhan Camii'nden İnebey Kütüphanesi'ne devredilmiştir (Alıntı yapılan eser: Zeren Tanındı, “15th Century Ottoman Manuscripts and Bindings in Bursa Libraries, *Islamic Art*, IV, The Bruschetti Foundation for Islamic and Asian Art, Genova, The Islamic Art Foundation, New York, 1990-1991, s. 143). Kentteki kitap kültürünün gelişmesinde öncü rolü oynayanlar arasında bulunan*

Çelebi Sultan Mehmet, Umurbey, Molla Fenari gibi isimlerin altı çizilebilir. Bu isimler arasında Umurbey, özellikle kitap sanatına ve sanatçılara karşı üstlendiği sanat hamiliği ile dikkatleri üzerine dikkat çekmektedir. Kentte yaygın kitap gereksinimi ve kullanımına neden olarak medrese gibi eğitim kurumları ile tekke ve zaviye gibi dini kurumların yoğunlukları da göz ardı edilmemesi gereken bir etkidir.

Kitapta başlı başına kütüphaneleri konu alan bir bildirin yer almaması, yukarıda anılan bildiri içinde de sadece çok küçük bir bölümün yer alması, ilk anda, “gerçekten geçmişte de kütüphanelerimiz toplumla buluşmıyor muydu?” sorusunu akla getiriyor. Ancak tarafımdan koyulaştırılmış olan son cümle bu soruya “hayır buluşuyordu” şeklinde net bir itiraz koyuyor.

Buna rağmen Sempozyum’daki ve dolayısıyla kitaptaki bu eksiklik tam olarak nasıl açıklanır bilinmez. Ama şu bağlantılı sorular üzerinde düşünülecek kadar değerli görünüyor; *Sahiden bu milletin geçmiş dönemlerine ait güncel pratiğinde kütüphane diye bir kurum hiç olmadı mı?* Yoksa oldu da bugün sosyoloji, tarih ve folklor gibi alanlarda çalışan araştırmacılar kütüphaneye önem vermedikleri için bu konuyu araştırmıyorlar mı?

Sonuç olarak biz bilgi profesyonelleri olarak, “geçmişte halkın kültüründe kütüphane kurumu yer almıyor muydu?” sorusuna, sağlam bir inançla “geçmişte bu toplumun kitapla ve kütüphaneye arası iyiydi ve kültür yapısı içinde kütüphane de yer alıyordu” diyebiliyorsak, iş, bu bâkir alanda araştırmalar yaparak somut veriler ortaya konulmasına kalıyor. “İnanmak ve başlamak başarmanın yarısıdır” derler biliyorsunuz.

KAYNAKÇA

Bursa Halk Kültürü: Uludağ Üniversitesi 1. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (4-6 Nisan 2002): Bildiri kitabı. (2002). 2 cilt, Yay. Hazl. Yusuf Oğuzoğlu ve Kerime Üstünova. Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Zeyrek, İ. Naci. (2002). “Bursa’da tükenen kültürel bir koku: Sahhaflık”, *Bursa Halk Kültürü: Uludağ Üniversitesi 1. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (4-6 Nisan 2002): Bildiri kitabı* içinde (757-767). 2 cilt, Yay. Hazl. Yusuf Oğuzoğlu ve Kerime Üstünova. Bursa: Uludağ Üniversitesi.